

Alan Watts

OARE MATERIA ESTE TOTUL?

ESEURI DESPRE RAPORTUL OMULUI
CU LUMEA MATERIALĂ

Traducere din limba engleză și note:
MARIAN STAN

EDITURA HERALD
București

Cuprins

Cuvânt-înainte	5
Bogăție sau bani	12
Crimă în bucătărie	40
Cu și fără haine	81
Spiritul violenței și problema păcii	98
Psihedelicele și experiența religioasă	109
I. Experiența psihedelică	110
II. Opoziția față de drogurile psihedelice	120
Șapte scurte eseuri	132
- Mitul fundamental	
conform vechii tradiții indiene	132
- Mandala cea mare	136
- Despre selectarea vibrațiilor	140
- Însămânțarea și culesul roadelor	145
- Arta cu „a” mare	150
- Budismul lui Aldous Huxley	155
- D.T. Suzuki: eruditul „fără minte”	159

Cuvânt-înainte

Această carte este alcătuită dintr-o serie de eseuri de dată recentă, eseuri ce tratează relația omului cu lumea materială – cu ceea ce numim natură, mediu înconjurător, corp și materie concretă. Când folosesc asemenea cuvinte, conștientizez imediat că ele sunt niște concepte filosofice abstracte. La fel de abstracte sunt și concepțiile potrivit cărora „realitatea” este, de fapt, ceva de factură mintală sau spirituală. Căci eu încerc să vorbesc despre ceva care nu este de domeniul vorbirii, ceva pe care cuvintele și simbolurile nu fac decât să-l reprezinte. Alfred Korzybski a numit acest „ceva” lume nonverbală sau „de negrăit”¹ (expresie cu un fermecător *double-entendre*).

Desigur, realitatea nu este nici materie, nici spirit. Ea este un rezultat al percepției și toată lumea știe ce este ea, în sensul în care știm cum să respirăm fără a avea habar de fiziologie. Cum spunea Augustin de Hipona când se întreba în legătură cu natura timpului: „Știu care este ea, dar, când mă întrebi, nu știu”. Să spunem (deoarece, scriind o carte, autorul trebuie să spună ceva) că realitatea sau existența este un sistem multidimensional și întrețesut, compus din

¹ În limba engleză, *unspeakable* poate însemna atât „de negrăit”, cât și „cumplit”, „îngrozitor”.

spectre de vibrații diferite, și că cele cinci simțuri ale omului intră în rezonanță doar cu fâșii foarte subțiri din aceste spectre. Acest lucru sună foarte profund și s-ar putea să nu însemne nimic, dar, când parcurge această frază, cititorul ar trebui să fie atent mai degrabă la sunetul cuvintelor decât la semnificația lor. Atunci veți înțelege ce vreau să spun.

Vreau să spun că încerc să-mi concentrez atenția asupra a ceea ce se întâmplă ca asupra a ceva diferit de diversele moduri în care este descrisă situația cu ajutorul cuvintelor, numerelor și a altor simboluri. Atât în Occident, cât și în Orient, boala civilizației este că abuzăm de un avantaj real, confundând minunata aptitudine a descrierii cu ceea ce se întâmplă de fapt, lumea etichetată și clasificată cu lumea așa cum este. Dacă vorbesc tot timpul, nu sunt deschis la ce are de spus altcineva. La fel, dacă gândesc (sau vorbesc cu mine însumi) tot timpul, nu voi avea la ce să mă gândesc decât la gânduri. Conștientizez din ce în ce mai puțin lumea, sistemul de vibrații pe care cuvintele și gândurile îl reprezintă.

Nu sunt un antiintellectual. La urma urmei, îmi câștig traiul practicând verbalizarea în diverse forme. Dar nu vom face niciun serviciu intelectului dacă vom ajunge în situația să (ne) gândim numai la gânduri sau dacă vom scrie cărți care se vor ocupa exclusiv de alte cărți.

Tocmai din acest motiv, discursul de tip intelectual, filosofic și chiar științific din zilele noastre mi se pare, într-o foarte mare măsură, tot mai aberant. El este o tentativă de a traduce un sistem de vibrații nonliniar și multidimensional într-un sistem de simboluri liniar (alfabetic sau matema-

tic); iar așa ceva nu este cu puțință. E ca și cum ai încerca să transporti oceanul Atlantic în Pacific cu o halbă de bere; oricât de rapid, de automatizat și de cibernetizat ar fi procesul, el este zadarnic.

Nu demult, un profesor de la Universitatea Harvard spunea – în contextul scandalului cu Timothy Leary și drogurile psihedelice – că, pentru a fi respectabilă din punct de vedere intelectual și academic, cunoașterea trebuie să poate fi redată în cuvinte. Vai de acele departamente dedicate muzicii, artei, dansului și educației fizice! Problema e că oamenii culți și civilizați nu înțeleg că, bunăoară, creierii lor sunt mult mai inteligenți decât mințile, considerând că „mintea” este întregul sistem al regulilor verbale, matematice și de semnificare cu ajutorul cărora comunicăm și stocăm informațiile. Neurologii recunosc cei dintâi că știința lor nu înțelege nici pe departe sistemul nervos, ceea ce nu înseamnă decât că organizarea creierului este mult mai complexă decât informațiile codate și liniare pe care le avem despre el. Un organist experimentat, de exemplu, poate să urmărească simultan patru ritmuri sau melodii diferite – câte una pentru fiecare mână și câte una pentru fiecare picior –, dar chiar și oamenilor foarte inteligenți le este foarte greu să facă față unui număr de șase sau șapte variabile în același timp. Așadar, sistemul nervos, structurând toate funcțiile corpului, are de-a face cu mii de variabile simultan, deoarece creierul poate opera inteligent, fără a fi nevoit să se oprească pentru a gândi.

Astfel, fiecare geniu care nu poate să explice cum pictează, dansează sau pasează mingea își folosește mai degrabă

creierul decât mintea. Gândiți-vă, de exemplu, la diferențele dintre muzica hindusă și muzica clasică din Occident. Începem învățând să citim un sistem de notare ce ne limitează la o scală cu douăsprezece tonalități și la următoarele tipare ritmice: notă întreagă, doime, pătrime, optime, șaisprezecime și $1/256$, fiecare dintre acestea putând fi prelungite cu jumătate din valoarea sa când este punctat. Fiind transmisă cu ajutorul notației, tradiția noastră muzicală este esențialmente literată. Astfel, pentru orientali, toată muzica noastră – până și cele mai sentimentale cântece de dragoste – sună aidoma unor marșuri militare. Hindușii folosesc notația doar ca un *aide-mémoire* pentru anumite teme. Muzica se învață urmărind interpretarea unui profesor și imitând interacțiunea subtilă a nervilor și mușchilor săi cu coardele, flautul sau toba – interacțiune ce dă naștere în muzica indiană unor momente de extaz în care până și Dumnezeu cere ajutorul.

Ceea ce doresc să evidențiez în toate aceste eseuri este că oamenii civilizați, fie ei occidentali sau orientali, trebuie să fie eliberați și scoși de sub hipnoza exercitată de sistemele lor de semnificare, percepând deci mai intens vibrațiile vii ale lumii reale. Căci, în lipsa unei asemenea percepții, conștiința și cugetele noastre au devenit insensibile față de atrocități precum arderea copiilor cu napalm, bombardarea sistematică a pământului fertil, cu toate plantele, animalele sălbatice și insectele lui (pentru a nu mai vorbi despre oameni), și de fabricarea armelor nucleare și chimice referitor la care adevărata problemă nu este atât ce să facem

pentru a nu fi utilizate, ci, mai degrabă, cum să le eliminăm de pe fața pământului.

Este nevoie să ne conștientizăm foarte acut ecologia, interdependența și, practic, identitatea noastră cu toate celelalte forme de viață pe care metodele separatiste și izolaționiste ale modului nostru obișnuit de gândire ne împiedică să le percepem. Așa-zisa lume materială și așa-zisul corp omenesc sunt un singur proces, în cadrul căruia există numai diferențieri funcționale, așa cum inima se deosebește de plămâni sau capul de picioare. Când sunt în cercuri academice scortoase, numesc acest tip de înțelegere „conștiință ecologică”. În alt context, ea s-ar numi „conștiință cosmică” sau „experiență mistică”. Cu toate acestea, formatorii de opinie din lumea intelectuală și științifică sunt, în general, încă vrăjiți de mitul potrivit căruia inteligența și sensibilitatea umană sunt sclipiri întâmplătoare într-un univers pe de-a întregul mecanic și stupid – de parcă smochinele ar crește din ciulini sau strugurii din mă răcini. Nu ar fi însă mai rezonabil să privim toată această rânduială a lucrurilor ca fiind într-o perfectă continuitate cu propria noastră conștiință și cu mirabila organizare neuronală care, dacă putem spune astfel, îi este chezaș?

Oricât de metafizice ar fi aceste considerații, mi se pare că problemele care le-au generat sunt cât se poate de pământești și de pragmatice. Căci, înainte de orice, civilizația noastră, pe care facem greșeala de a o numi „materialistă”, trebuie să cultive dragostea față de materie, față de pământ, aer și apă, de munți și păduri, de mâncarea bună,

de locuințele și veșmintele inventive, prețuind, totodată, măiestria de care dăm dovadă în contactele erotice dintre corpurile omenești. Desigur, toate aceste așa-zise „lucruri” sunt la fel de efemere precum vălurelele pe apă, dar ce viață, ce dragoste, ce energie există ca abstracție pură și desăvârșită sau ca o stâncă solidă și pe veci indestructibilă?

Dar trebuie să adaug acest ultim gând. Până și cuvântul „piatră” prinde viață în sintagma „cireșe pietroase”. „A deservi” înseamnă „a face deservicii”, dar și „a servi”. A întreține înseamnă și „a face să dureze”, dar și „a conversa cu cineva”. Citit invers, cuvântul *evil* este *live*¹. *Demon est deus inversus*.

Cer deasupra, cer dedesubt;
Stele deasupra, stele dedesubt.
Tot ce este deasupra jos se va arăta.
Fericit cel care deslușește ghicitoarea.

Eseurile ce urmează nu au fost scrise cu intenția de a fi publicate împreună și sper că cititorul îmi va ierta unele repetiții de idei, deși am încercat să mă asigur că ele sunt exprimate întotdeauna diferit. Conținând câteva pasaje nou adăugate, eseurile „Bogăție sau bani” și „Crimă în bucătărie” au fost scrise pentru *Playboy* – acea publicație remarcabilă care, deși la prima vedere pare a fi o revistă mai deocheată, publică unele dintre cele mai incitante reflecții filosofice din America, oferind șansa ca șase milioane de cititori să ia con-

¹ *Evil* – „rău”; *live* – „viu”.

tact cu viața intelectuală. Eseul intitulat „Spiritul violenței și problema păcii” a fost scris pentru simpozionul *Alternatives to Violence* (Alternative la violență), ale cărui comunicări au fost compilate de neurologul Larry Ng și publicate de editura Time-Life Books. Eseul „Drogurile psihedelice și experiența religioasă” a fost scris la cerea publicației *California Law Review*, pentru numărul lor din ianuarie 1968, dedicat problemelor legate de uzul și abuzul de droguri. Acest eseu a fost prezentat și la o conferință, susținută în fața membrilor Asociației Medicale a statului Illinois.

Cu excepția unuia, toate cele „Șapte scurte eseuri” au fost publicate inițial în *The Bulletin of the Society for Comparative Philosophy*. „Mitul fundamental” și „Marea mandală” au apărut ulterior în San Francisco Oracle, publicație defunctă și atât de regretată – cea mai izbită realizare de până acum a sindicatului Underground Press; iar eseul „D.T. Suzuki, eruditul fără minte” a apărut, de asemenea, într-o lucrare colectivă, publicată în memoria sa de către Societatea Budistă Orientală din Kyoto. Eseul „Arta cu A mare” a fost scris ca prefață a catalogului unei expoziții de artă electronică, expoziție organizată de Oliver Andrews, profesor de sculptură la Universitatea din California. Mulțumesc diferitelor reviste care mi-au acordat permisiunea de a publica aceste eseuri în volumul de față.

Alan Watts
Sausalito, California
Mai 1969

BOGĂȚIE SAU BANI

În anul 2000 al Domnului Nostru Isus Cristos, Statele Unite ale Americii nu vor mai exista. Aceasta nu este o profeție inspirată de vreo autoritate supranaturală, ci o previziune cu mari șanse de a se adeveri. Expresia „Statele Unite ale Americii” poate să însemne două lucruri foarte diferite. Primul desemnează un anumit teritoriu concret, situat preponderent pe continentul nord-american, teritoriu care cuprinde o întreagă serie de caracteristici geografice și biologice: lacuri, munți, râuri și fluvii, ceruri și nori, plante, animale și oameni. Cel de-al doilea desemnează un stat suveran de factură politică, stat care este în competiție cu multe alte state suverane ce se înghesuie unul într-altul pe toată suprafața acestei planete. Primul sens este concret și material; cel de-al doilea, abstract și conceptual.

Dacă Statele Unite vor continua mult timp să existe în acest ultim sens, ele vor înceta să existe în primul, deoarece, în prezent, pământurile și viața lor pot fi distruse cu ușurință – prin catastrofa bruscă a unui război nuclear sau biologic sau printr-o combinație de factori cu acțiune lentă și insidioasă, precum suprapopularea, poluarea atmosferei, contaminarea apei și dispariția resurselor noastre naturale prin utilizarea

nesăbuită a tehnologiei. La toate acestea se adaugă efectele posibile ale unui război civil sau interrasiial, autostrangularea marilor orașe și colapsul tuturor rețelelor de transport și de comunicații. Toate acestea la un loc vor reprezenta sfârșitul Statelor Unite ale Americii, în ambele sensuri.

Există, poate, o foarte mică posibilitate de a ne continua existența politică și abstractă în rai, iar odată ajunși acolo, ne vom putea bucura că e „mai bine să fim morți decât comuniști” și, cu întreaga autoritate a Domnului Dumnezeu, le vom putea spune dușmanilor noștri care se vor zvârcoli în iad: „Noi v-am zis!” Pe temeiul unor astfel de speranțe și valori, cineva poate să apese Marele Buton Roșu, pentru a demonstra cât de incompatibilă este credința în nemurirea spiritului cu supraviețuirea în plan fizic. Din fericire pentru noi, inamicii noștri marxiști nu cred într-o asemenea viață de apoi.

Când fac previziuni dintr-o perspectivă realistă și cinică, tind către o imagine sumbră a situației. Candidații preferați de mine nu au câștigat încă vreo cursă electorală în care am votat. Prin urmare, sunt înclinat să cred că o concepție pragmatică asupra politicii trebuie să plece de la premisa că majoritatea oamenilor sunt fie gâlcevitori și răi, fie proști, că deciziile lor vor fi îndeobște obtuze și autodistructive și că, după toate probabilitățile, specia umană va eșua ca experiment biologic și că va apuca drumul mai ușor, către moarte, precum porcii gadarenilor¹. Dacă ar fi să

¹ Aluzie la episodul biblic în care Isus a tămăduit doi demonizați, trimițându-i pe demoni într-o turmă de porci – Matei 8:28-32. (N. red.)

pariez – și aș ști pe ce anume să pun rămășag –, aș paria pe această variantă.

Dar nu avem cum să punem rămășag pe soarta omenirii, la fel cum nu este cu putință să ne plasăm în afara situației și să o privim ca un observator imparțial, obiectiv, care calculează la rece. Sunt implicat în situație și, prin urmare, sunt interesat; și, pentru că sunt interesat, nici mort nu voi lăsa ca lucrurile să se desfășoare așa cum aș face-o dacă doar aș fi pariat pe ele.

S-ar putea totuși ca în anul 2000 situația să se prezinte altfel, dar pentru asta trebuie să ne concentrăm asupra realităților naturale, nepreocupându-ne prea mult de Statele Unite ale Americii ca entitate politică abstractă. Neținând seama de națiune, ne vom putea concentra întreaga atenție asupra teritoriului, a pământului concret, cu apele și pădurile, florile și recoltele, animalele și oamenii lui – creând astfel, cu mai puține costuri și suferințe decât suportăm în 1968, un experiment biologic valid și într-un tot al agreabil.

Poate că șansele să se întâmple așa ceva nu sunt prea mari. Nu demult, Congresul a votat, într-o atmosferă inflamată de discursuri patriotice, instituirea unor pedepse severe împotriva celor care doresc să ardă steagul Statelor Unite. Și totuși, prin acțiunile lor de autorizare sau omisiune, aceiași legiuitori sunt responsabili pentru pârjolirea, poluarea și jefuirea teritoriului pe care se presupune că steagul îl reprezintă. Ei ilustrează astfel eroarea specifică și, probabil, fatală a oricărei civilizații: confuzia dintre simbol și realitate.

Civilizația – incluzând în acest termen toate realizările artei, științei, tehnologiei și industriei – este rezultatul inventării și manevrării simbolurilor – cuvinte, litere, numere, formule și concepte –, dar și al anumitor instituții sociale unanim acceptate, precum ceasurile, riglele, cântarele și orarele, graficele și legile. Prin aceste mijloace măsurăm, anticipăm și controlăm comportamentul lumii umane și al celei naturale – și o facem cu un succes atât de uimitor, încât șmecheria ni se urcă la cap. Confundăm mult prea ușor lumea așa cum o simbolizăm cu lumea așa cum este. După cum obișnuia să spună semioticianul Alfred Korzybski, trebuie să facem cât mai urgent distincția dintre hartă și teritoriu și, ar fi putut adăuga, dintre steag și țară.

Îngăduiți-mi să ilustrez această situație și, în același timp, să explic care este principalul obstacol din calea unui progres tehnologic judicios, vorbind despre confuzia fundamentală dintre bani și bogăție. Vă amintiți marea criză economică din anii '30? Aveam o economie de consum înfloritoare și toată lumea propășea; apoi, de pe o zi pe alta, șomaj, sărăcie și oameni stând la cozi pentru a primi o masă caldă gratuită. Ce s-a întâmplat? Resursele naturale ale țării – materia cenușie, forța fizică și materiile prime – erau departe de a fi epuizate, însă a survenit brusc o lipsă de bani, o așa-numită depresiune financiară. Experții în activități bancare și finanțe pot prezenta pe larg motivele complexe ale unui dezastru de acest tip, dar ei nu văd pădurea din cauza copacilor. A fost ca și cum cineva ar fi venit să construiască o casă și, în dimineața Crizei Economice,

șeful i-ar fi spus: „Îmi pare rău, dragă, nu putem construi azi. Nu sunt centimetri”. „Cum adică, nu sunt centimetri? Avem lemn. Avem metal. Avem chiar și rulete pentru măsurat.” „Da, dar nu înțelegi cum e cu afacerile. Am folosit prea mulți centimetri și nu mai sunt suficienți pentru toată lumea.”

După câțiva ani, oamenii spuneau că Germaniei îi va fi absolut imposibil să echipeze o armată numeroasă și să poarte un război, deoarece nu avea suficient aur.

Ceea ce nu s-a înțeles atunci și, de fapt, nu se înțelege nici azi este că realitatea banilor este de același tip ca realitatea centimetrilor, a gramelor, a orelor sau a liniilor de longitudine. Banii sunt o modalitate de a măsura bogăția, dar ei nu sunt bogăția însăși. Un cufăr plin cu monede de aur sau un portofel doldora de bancnote nu-i va fi de niciun folos marinarului aflat singur într-o bancă. El are nevoie de bogăție reală, sub forma unei undițe, a unei busole, a unui motor pe benzină care să propulseze barca și a unei femei care să-l însoțească.

Dar această foarte veche și adânc înrădăcinată confuzie dintre bani și bogăție este în prezent principalul motiv pentru care nu ne dezvoltăm plenar geniul nostru tehnologic, astfel încât fiecare individ de pe pământ să poată primi hrană, haine, locuință și servicii publice de o calitate mai mult decât satisfăcătoare. Așa ceva este posibil deoarece electronica, computerele, tehnicile de automatizare și alte metode mecanizate de producție în serie ne-au adus, practic, într-o epocă a abundenței în care ideologiile politice și

economice ale trecutului – fie ele de stânga, de centru sau de dreapta – sunt pur și simplu perimate. Nu se mai pune problema să îi jefuim pe bogați pentru a da banii săracilor, așa cum preconizau vechile modele socialiste sau comuniste, sau să finanțăm o distribuție adecvată a bogăției prin intermediul aiurelii ritualice și exasperante a impozitării. Însă, dacă vom avea o concepție realistă în legătură cu banii, prevăd că în anul 2000 sau chiar mai devreme nimeni nu va mai plăti impozite, nimeni nu va mai purta cu sine bani gheață, serviciile publice vor fi gratuite și fiecare va avea un card de credit cu utilizare generală. Acest card va fi valid până la limita cotei deținute de fiecare individ dintr-un venit de bază garantat, numit și dividend național, care se emite gratuit și dincolo de care, dacă dorește, individul poate câștiga nelimitat practicând orice artă sau meșteșug, profesie sau meserie ce nu a fost preluată de roboți. (Pentru informații amănunțite despre mecanismele unei asemenea economii, îi recomand cititorului volumele *Challenge of Abundance* și *Free Men and Free Markets*, de Robert Theobald, precum și seria de eseuri pe care le-a publicat sub titlul *The Guaranteed Income*. Theobald este un economist de avangardă care predă la Universitatea Columbia.)

Firește, asemenea propuneri scandaloase îi vor face pe unii să întrebe din nou, pe un ton vehement: „Dar de unde vor veni banii?” sau „Cine achită facturile?” Ideea este că banii nu vin și nici nu au venit vreodată de undeva, ca și cum ar fi chereștea, fier sau energie hidroelectrică.